

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
Кафедра українознавства

МАТЕРІАЛИ

всеукраїнської науково-практичної
конференції з міжнародною участю

ТОТАЛІТАРИЗМ
ЯК СИСТЕМА ЗНИЩЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Львів, 11-12 червня 2020 року

MINISTRY OF HEALTH OF UKRAINE
DANYLO HALYTSKY LVIV NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY
DEPARTMENT OF UKRAINIAN STUDIES

TOTALITARIANISM AS A SYSTEM OF DESTRUCTION OF NATIONAL MEMORY

Materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference
with international participation

Lviv,
June 11 - 12, 2020

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО РЕКТОРА	3
ПЕРЕДМОВА	13

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Ідеологічна цензура, тоталітарна риторика і нові маніпулятивні технології у пресі, на радіо, телебаченні, рекламі, в мережі інтернет: історія і сучасність

Бабій Ірина Українська блогосфера як відображення соціокультурних процесів	16
Башманівський Дмитро Телереклама як репрезентант тоталітарної ідеології	19
Бортніков Валерій Газета «Радянська Волинь» як джерело сталінської пропаганди	23
Жангазінова Руслана Підступність риторики радянського тоталітаризму	27
Зубець Наталя Культурно-лінгвістична діяльність нетрадиційних медіа на сучасному етапі розвитку української мови	29
Колеснікова Ірина Посттоталітарні рудименти в сучасній українській рекламі.	
Криськов Андрій Пропагандистські міфологеми у гібридній війні	35
Крупський Іван Партійне керівництво ЗМІ як різновид ідеологічної цензури (на прикладі західноукраїнських земель повоєнних років	37
Мелекесцев Кирило Ключові питання історії України в контексті нових маніпулятивних технологій у мережі інтернет	41
Павлюк Ігор Міфотворчі та міфоруїнівні віруси культурно-інформаційного простору України	45
Содомора Павло Мас-медіа у процесі керування натовпом	49
Стародубець Галина Особливості використання більшовицькою пропагандою маніпулятивних технологій у пресі в процесі радянізації західних областей України	50
Суровцева Ірина Маніпулятивні парадокси «Оксамитового» тоталітаризму	53

МОВА. ЛІТЕРАТУРА. ФОЛЬКЛОР

Десемантизація базових ідеологем громадянської семіосфери в сучасній українській мові. Русифікація як інструмент експансії: від імперських часів до доби (нео-) тоталітаризму

Бойченко Михайло Русифікація як нищення української національної пам'яті: передумови і наслідки тоталітарної радянської політики щодо України	58
Випасняк Галина Межі та безмежжя національної ідентичності у романах А. Мельничука	61

Гандзюк Олександра	
Зображення системи тоталітаризму в повісті Анатолія Дімарова «На коні і під конем»	65
Горда Оксана	
Західноукраїнські граматисти другої половини XIX – поч. XX ст. як жертви радянської тоталітарної системи	69
Демидюк Марина	
Цінності добра і зла в умовах боротьби тоталітарних систем (на основі фольклорних наративів про події національно-визвольних змагань 40-60-х років XX століття)	72
Демкова Тетяна	
Категорія заперечення в текстах української закордонної публіцистики 60-70-их років XX століття.	75
Дрогомирецька Марта	
Мова як засіб національної ідентичності та консолідації.	79
Єщенко Тетяна	
Категорія часу і простору в народних оповіданнях про Голодомор	81
Жадько Віталій	
Мова як фактор формування самоідентичності народу	86
Калиновська Оксана	
Метафорична репрезентація ідеологем українського радянського дискурсу XX століття	90
Качмар Марія	
Фольклорний наратив про Красний Сад: причини знищення Волинського села у квітні 1943 року	95
Козелко Ірина	
Короткий огляд діяльності мовознавців в умовах тоталітарного режиму. .	100
Коляда Ігор	
Максим Рильський і сталінський тоталітаризм: штрихи до портрету митця	103
Кравцова Галина	
Пісні-хроніки про підпільників як скарбниця національної пам'яті (на матеріалах, зібраних у Стрийському районі Львівської обл.)	107
Кравченко Валентина	
Проблеми міжнаціональних взаємин у повісті «Тарас на Аралі» У. Бекбаулова	110
Куньч Зоряна	
Поняття риторики в умовах радянського тоталітаризму.	114
Ласкава Юлія	
Соціальний аспект становлення образу дитини-сироти в часи Голодомору. .	118
Ленок Марія	
Вибірковість національної пам'яті в художньому репортажі І В. Курико «Чернігівська справа Лук'яненка»	122
Лизанчук Василь	
Українська мова – життя державного основа	126
Міносян Андрій, Варипаєв Олексій, Юрченко Любо	
Гене́за національно-культурної самосвідомості українського народу в умовах русифікаторської політики царизму	131
Мустафаєв Фемій	
Кримськотатарська народна пісня як форма збереження національної пам'яті	134
Нагорняк Оксана	
Український правопис в епоху тоталітаризму	136

Накашидзе Ірина	До питання про теорію національної ідентичності у літературі діаспори	137
Прокіп Валентина	Експеримент у зашморгу: літературне життя Львова 1939 – 1941 рр. очима українських письменників	139
Стечак Галина, Ягело Світлана	Мовна політика в Україні за часів незалежності: проблеми і перспективи	143
Тимчук Володимир	Збагачення української аксіосфери поетичною мовою: авторські твори антитоталітарного сенсу	145
Топалова Світлана	Мова: засіб спілкування, інструмент тоталітарного режиму чи індикатор громадянської ідентичності	150
Фаріон Ірина	Сучасний ліберальний тоталітаризм: мовно-освітній контекст	153
Чикайло Ігор	Соціально-психологічний ракурс лінгвоциду української мови	157
Чікало Оксана	Народний герой у фольклорних наративах середини ХХ століття: семантичний та поетичний аспекти	161

КУЛЬТУРА

Міфи, символи й ідеологеми комуністичного тоталітаризму у мистецтві (художня література, музика, театр, кіно), науці й освіті. Культурний ландшафт України в умовах (нео-)тоталітаризму

Божко Наталія	Нищення радянською владою культурно-мистецьких установ Галичини у 40-х роках ХХ століття	168
Дутчак Віолетта	Харківська бандура - знищена, забута, відроджена	171
Загребельна Ніна, Вишнівський Дмитро	Методика використання хмарних технологій при вивченні історії у 10 класі на прикладі теми: «Тоталітарні режими як виклик людству»	175
Коляда Ігор, Дрозденко Віталіна	Соломія Крушельницька та радянська влада: від зірки зі світовою славою до забуття	178
Копієвська Ольга	Локальні культурні ландшафти України в умовах гібридної реальності	182
Лозинська Ірина	Русифікація освіти як складова імперської політики у Галичині в часі Першої світової війни	184
Музичко Олександр	Боротьба з російським тоталітаризмом як духовний імператив діяльності представника другої хвилі української еміграції художника Віктора Цимбала	188
Новаківська Людмила	Подвижництво Олени Пчілки на видавничій ниві	192
Перцева Вікторія	Держзамовлення як принцип існування художньої культури соціалістичного тоталітаризму	197

Тронь-Радомська Альона	Внесок Українського центрального комітету в розбудову мережі закладів освіти українців у Генеральній губернії (1940–1944 рр.)	200
Чорний Ігор	Античний інтертекст у романі Марека Краєвського «Ріки Аїда»	204

ІСТОРІЯ

Коллективна пам'ять і національна ідентичність.

Місця української національної пам'яті

(топографічні, монументальні, символічні, функціональні): історія, сучасність

Білоус Оксана	Українська національна ідентичність у контексті російської інформаційно-психологічної агресії	208
Винник Наталія	Дем'янів Лаз: проблема меморалізації пам'яті	211
Вознюк Оксана, Поцелуйко Андрій	Антиімперський дискурс Тараса Шевченка як один із ключових чинників формування української національної ідентичності	214
Ворон Наталія	Збереження та популяризація правдивої історії України істориками-емігрантами Чехословаччини в 30-ті рр. ХХ ст	218
Загребельна Ніна, Яретик Микола	Роль націокультурної діяльності мецената Петра Яцика в утвердженні духовності молодшої генерації українців як основи державотворення в сучасній Україні	222
Кирилюк Олександр	Українська національна ідентичність, національна пам'ять та національна резистентність	226
Kiloshenko Olena, Fedko Victoria, Tykhomirova Luydmyla	Mapping Ukraine's Collective Consciousness And National Identity Features	230
Козловець Микола	Національна ідентичність українців: посттоталітарний дискурс.	234
Кучеренко Світлана	Благодійний фонд імені Івана і Юрія Лип як місце пам'яті	238
Мельничук Олег	Довганюк Вадим «Вінницька трагедія» – забутий Катинь	242
Микитюк Оксана	Національні постулати текстів Дмитра Донцова	246
Рева Тетяна	Національна пам'ять як метод формування суспільного світогляду	250
Сергійчук Володимир	Феномен самознищення історичної пам'яті Миколою Гоголем і реалії сьогодення	252
Халецька Леся	Талалаївська Аліна УНП як центральний орган виконавчої влади з реалізації державної політики з відновлення та збереження національної пам'яті	256
Ходак Ігор	Тридцять моментів з історії дивізії «Галичина», які варто дослідити та поширювати історикам	260
Черкес Надія	Крізь перешкоди тоталітаризму неопалимою купиною української ідентичності.	264

Чорна Людмила	День перепоховання Тараса Шевченка в Україні у боротьбі українців за свою державність	269
Юрченко Ольга	Вшанування пам'яті Івана Гонти в Україні.	273
Яворська Лідія	Трагічна доля студентів фармацевтичного факультету Львівського медичного інституту у 40-их роках ХХ століття: до проблеми національної пам'яті	276

**РЕПРЕСІЇ,
голод, державний терор, ідеологічний тиск, війни
як засоби нищення української нації**

Адамович Сергій	Від Брошнівського збірного пункту до Музею депортацій українців ХХ ст.	282
Бабенко Людмила	Соціально-політичні формування карально-репресивних органів більшовицької влади	285
Бортнікова Алла	Форми та методи партійного керівництва місцевими радами в СРСР (на прикладі Луцької міської ради)	289
Бривко Микола	Політичні репресії учителів України як засіб нищення української інтелігенції	292
Гірна Наталія	Історія під забороною: на прикладі наукової спадщини Івана Кривецького	296
Гурик Мирослава	Приймич Лариса Трагедія Лемківщини в контексті відновлення історичної пам'яті українців (на основі спогадів переселенців з с. Репедь Сянокського повіту Жешівського воєводства, Польща)	298
Зеркаль Микола	Революційна тоталітарна проза за документами архіву (села Воскресенське та Богоявленське) 1914-1920 рр	301
Зуляк Іван, Кліш Андрій, Ятищук Оксана	Перлюстрація як елемент тотального контролю в УРСР (1945 – 1946 рр.)	306
Іщук Наталія	«Пекло на землі» - Вінницька трагедія 1937-1938 рр	311
Карась Ганна	Репресії проти діячів української музичної культури на Прикарпатті	312
Кіцера Олександр	Геноцид української інтелігенції на прикладі однієї сім'ї.	316
Коляда Ігор, Хомич Роман	Вплив радянської тоталітарної системи на розвиток українського футболу: до історії взаємин Валерія Лобановського і Володимира Щербицького	322
Курченко Тетяна	Тоталітаризм і авіація: зламані долі	325
Любчик Ігор	Депортація українців з етнічних теренів у Польщі в системі тоталітарних злочинів післявоєнної доби.	330
Малежик Дмитро	Політична цензура в Українській РСР у другій половині 1960-х років	334

Щур Юрій	Агентурна справа «Вороги» Мелітопольського міськвідділу НКДБ (1943 рік)	415
Яворська Лідія	Студенти-фармацевти: кризь арешти, тюрми і заслання.	417

**Українське дисиденство і супротив комуністичній владі:
персоналії, події, громадські рухи**

Будний Василь	Есеїстика Євгена Сверстюка як дискурс свободи	424
Коляда Ігор, Музичук Максим	Данило Нарбут: нащадок козацького роду, що зумів протистояти радянському тоталітаризму.	428
Комарницький Олександр, Комарницька Людмила	Студентство педагогічних закладів вищої освіти УРСР: опозиційність щодо більшовицької моделі функціонування суспільства (20-і роки XX століття)	431
Мартинчук Інна	Василь Стус. Життя в ім'я незалежності	435
Ренчка Інна	Олекса Тихий у русі опору антиукраїнській політиці русифікації	439
Слободянюк Микола	Особливості радянської історіографії підпільно-партизанського руху в Україні.	443
Токмань Ганна	Образ тюрми в «Камерних мотивах» Івана Світличного	447

**Репресії проти церкви й українського духовництва
за часів радянського сталінізму. Духовність як основа державотворення**

Борчук Степан, Санкович Марія	У боротьбі з радянським тоталітаризмом: сповідник віри УГКЦ: о. Михаїл Косило.	452
Гаврилів Михайло (о. Матей)	Українська духовність і державотворення	456
Лакно Олександр	Дисидентська діяльність О. Прокоф'єва як наслідок репресій проти церков Євангельських християн-баптистів у 50-60-х роках XX століття	465
Маслій Ольга (с. Андрєя)	Форми контролю органів влади за діяльністю жіночих чернечих спільнот УГКЦ (1953 – 1980-х рр.)	469
Осмоловська Олена, Пітух Христина	Відношення українського православного духовенства до Ферраро-Флорентійської унії	475
Савчин Мирослав	Духовна парадигма розвитку українського суспільства	477
Сапеляк Оксана	Атеїзм у СРСР як основна складова комуністичної ідеології	481
Старка Володимир, Баран Богдан	Духовне життя селянства Східної Галичини в умовах становлення радянського тоталітаризму 1939–1941 рр.	485
Фесенко Андрій	Антирелігійна політика радянської влади у другій половині 1920-х рр. на Донеччині: на прикладі діяльності істино-православної церкви	488

Якубовська Марія, Стахів Марія

Закон поступу від духовності до одухотвореної
особистості у системі сучасної особистісно зорієнтованої освіти 491

ФІЛОСОФІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. МЕДИЦИНА

**Рудименти посттоталітарної ментальності у сучасній українській аксіосфері
Психотип тоталітарної особистості. Деперсоналізація людини
Неототалітаризм як виклик і загроза для сучасної України**

Березовська-Чміль Олена

Неототалітарні тенденції в сучасному світі: виклики для України 496

Васюк Катерина

Психотип особистості-жертви тоталітарних спільнот 499

Вергун Андрій, Чуловський Ярослав, Мощинська Оксана, Марко Оксана,

Вергун Оксана, Литвинчук Михайло, Фостяк Анна, Василь Кульчицький
Паліативна допомога в Україні у посттоталітарну епоху: історичні аспекти
і сучасні тенденції 502

Вихруц Анатолій

Тоталітаризм і освіта 508

Гапон Надія

Філософсько-психологічний вимір ідентичності людини транскордоння . 511

Держко Ігор

Тоталітаризм та художня культура 514

Каралаш Юлія

Самоорганізація нації як подолання рудиментів посттоталітарної
ментальності 517

Киридон Алла

Трансформація світоглядних пріоритетів в умовах утвердження
радянської ціннісно-орієнтаційної системи (1920-1930 рр.) 520

Кривоконь Наталія, Кривоконь Олександр

Застосування історико-психологічного аналізу для формування
національної самосвідомості студентів технічних спеціальностей 525

Луц-Пурій Уляна

Тоталітаризм і щастя: чому не йдеться про вибір між щастям та свободою? . 529

Резнік Анатолій

Трансформація системи державного управління в нових умовах
глобальної економічної кризи. 531

Холод Олександр

Націократія й демократія у світлі соціальномікрійних процесів. 535

Ювсечко Ярослав

Тоталітарні ідеології як форма квазірелігійних вірувань 543

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 547

ДЕРЖЗАМОВЛЕННЯ ЯК ПРИНЦИП ІСНУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ СОЦІАЛІСТИЧНОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ

Вікторія Перцева

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Доповідь поглиблює розуміння стосунків між державою й культурою за часів комуністичного тоталітаризму. На підставі історичного матеріалу автор розглядає вирішальні елементи взаємовідносин між партійно-державним керівництвом й митцем. У роботі наведено переконливі приклади тотального партійного керівництва та державного контролю над творчим процесом. Автором стверджується, що саме держзамовлення був основним принципом існування мистецтва в культурі соціалістичного реалізму.

Ключові слова: *тоталітаризм, радянська культура, державне замовлення, соціалістичний реалізм.*

The report deepens the understanding of the relationship between the state and culture during the communist totalitarianism. On the basis of historical material, the author considers the crucial elements of the relationship between the party and state leadership and the artist. The paper presents convincing examples of total party leadership and state control over the creative process. The author argues that the state order itself was the basic principle of the existence of art in the culture of socialist realism.

Keywords: *totalitarianism, Soviet culture, state order, socialist realism.*

Художня культура – частини загальної культури, яка, зі свого боку, є однією з форм існування стосунків між членами певного суспільства. Радянська культура виконувала роль надважливого чинника соціальної системи, який забезпечував культурну єдність суспільства, ідейне виховання народу, збереження спадкоємності в розвитку культури. А художня культура служила засобом передавання суспільно значущих ідей і зразків поведінки. Проте водночас вона стає об'єктом монопольної влади партії й держави, підкоряючись грубому адмініструванню, свавіллю, комуністичному декретуванню. Політика централізованого управління художньою культурою здійснювалася тим самим способом «планового господарювання», що й в економіці.

Одержавлення художньої культури здійснювалося не лише у формі організації напівгромадських/напівдержавних творчих союзів. Держава пішла далі. Вона почала втручатися в творчий процес. Стосунки між державою й художником система збудувала за принципом: головним, а з часом єдиним джерелом творчої діяльності та способом матеріального існування художника стало партійне й державне замовлення.

Зрозуміло, що цілком нехтувати й оцінювати негативно ідею соціального замовлення не справедливо. Врешті-решт, будь-який художник виконує соціальне замовлення, тобто відповідає (чи намагається відповісти) на питання, які ставить перед ним час і суспільство. Але в культурі соціалістичного реалізму ідея соціального замовлення зазнала гіпердеформації та максимального спрощення. Художник, із точки зору радянських вульгаризаторів, повинен був розуміти практичне значення свого твору, адже він бере участь у державному й громадському житті, активно впливаючи на них. Цей принцип ще в 1905 р. був описаний Володимиром Леніним у статті «Партійна організація і партійна література». У ній він, зокрема, писав: «Літературна справа (а разом із нею, природно, й уся художня творчість) повинна стати складовою частиною організованої, послідовної, буденної роботи... і не може бути індивідуальною справою» [3, с. 100].

Ліквідація непу наприкінці 1920-х–початку 1930-х рр. означала ліквідацію приватного ринку й повний перехід усіх «загонів радянського художнього фронту» до роботи за прямим державним замовленням або за замовленням, інспірованим державою, партією, ідеологією. Зазвичай державні замовлення зв'язувалися з важливими політичними подіями: ювілеями, пам'ятними датами, великими досягненнями у сфері народного господарства й військовими перемогами. Наприклад, Союз радянських художників повинен був влаштувати щорічні тематичні виставки. Для цього в кожному його відділенні існував виставковий комітет, що розподіляв серед членів Союзу замовлення на тематичні картини. Окрім авансу власникові замовлення надавалися усі можливості для їхнього успішного виконання. Після закінчення роботи представлялася виставковому комітету, який оцінював її з точки зору відповідності замовленню й виплачувався залишок договірної суми. Згодом уся продукція виставлялася на судження публіки, критики і, головне, Державної закупівельної комісії Комітету в справах мистецтв, пізніше – Міністерства культури. Останнє мало майже монополне право на закупівлю творів мистецтва для усіх музеїв країни і власних фондів. Зазвичай, усі роботи, замовлені виставковими комітетами Союзу, автоматично купувала Державна комісія. Гроші з державної кишені переходили в касу Союзу, а художні твори переходили у власність держави в особі Міністерства культури. Частина купленої продукції передавалася до фондів різних музеїв, але основна маса цих погонних метрів полотен, мегатонн бронзи й мармуру, виконавши пропагандистську функцію, закінчувала своє життя в державних сховищах – в цьому «велетенському могильнику радянського мистецтва» [1, с. 99].

Державне замовлення система могла передавати й опосередковано – через звернення до художників в партійних документах, через звернення на з'їздах творчих союзів, через настановні статті найбільш близьких до партійних кіл художніх критиків, через офіційне схвалення або несхвалення тих або інших художніх творів тощо. Загалом, можна сказати, що кожен художник точно знав, що від нього очікує влада й режим.

Наприкінці 1930-х рр. значна частина художньої еліти була майже повністю знищена, а разом із нею на офіційному рівні було скасовано право на справжню творчість, вільну духовну діяльність, вільне мистецтво. Їм на зміну прийшла художня культура соціалістичного реалізму, мистецтво державного замовлення, де художника перетворила на держслужбовця і власність держави. У цей час формується чітка ідеологічна установка: в країні головним замовником є народна держава. Мистецтво стало розглядатися як звичайна галузь народного господарства, вид виробництва.

Прикладом такого «господарського» ставлення до мистецтва була постанова Ради Міністрів СРСР «Про великі недоліки в організації й виробництві кінофільмів і масових фактах розбазарювання та розкрадання державних коштів в кіностудіях» (1946 р.). У цьому законодавчому акті вказувалося на низку недоліків кіновиробництва того часу. Проте ця постанова абсолютно не враховувала специфіку кіновиробництва як художньої творчості. Кіностудії розглядалися як звичайний виробничий конвеєр. Вважалося, що досить забезпечити його сировиною, фондами, фахівцями, щоб безперервно отримувати продукцію, тим більше, тільки відмінної якості. Ця постанова встановлювала жорсткий виробничий режим (зрозуміло, абсурдний) і всевладдя вищих директивно-контрольних інстанцій.

Не випадково, що вже в 1950-ті рр. стали говорити про принцип «цехівщини», який отримав широке поширення у творчих союзах. Замість творчої взаємодії це призводило до відособлення та ізоляції справжніх талантів.

Художня творчість, як будь-яке виробництво, планувалась і контролювалась. На це звернув увагу у своїх мемуарах про СРСР Ліон Фейхтвангер: «Хоча

письменників, що відхиляються від генеральної лінії, безпосередньо не пригноблюють, але суттєву перевагу віддають тим, хто в усіх своїх творах проводить лейтмотив героїчного оптимізму так часто й неприховано, як це тільки можливо» [6, с. 225]. Звідси для «поета революції» Володимира Маяковського були цілком природними й щирими слова: «Я хочу, чтоб в дебатах потел Госплан, мне давая задания на год».

Оскільки існувало держзамовлення, була потреба й у постійному «звітуванні» щодо його «виконання». Такі «звіти» презентувалися замовникові (партії, уряду) на з'їздах і пленумах творчих союзів, різних фестивалях, виставках, концертах. Оцінку «виконаній роботі» давали в постановках ЦК, передових статтях, різними комісіями (ідеологічними та художніми). Поширеною також була практика індивідуальних звітів художників (письменників, композиторів, живописців, поетів), звітів творчих колективів. Іноді це набувало цілком ірреального характеру.

Так, 16 травня 1935 р. бюро Сочинського міського комітету партії обговорило творчий звіт автора роману Миколи Островського «Як загартувалася сталь». Свій роман письменник оцінював як «відповідь на заклик секретаря ЦК ВЛКСМ товариша Косирева до радянських письменників створити образ молодого революціонера нашої епохи». Засідання проходило біля ліжка вже важкохворого (сліпого й нездатного самостійно рухатись) письменника, в його квартирі. Звичайно, це не був примусовий звіт, але навіть така неординарність ситуації говорить сама про себе [5].

Порівнюючи виробництво і творчість, пріоритет віддавався виробництву, яке служило ніби зразком, прикладом. Робочий клас у боротьбі за виконання планів чергової п'ятирічки «творив дива». Тому й митці культури свої творчі успіхи повинні були підтягувати до рівня трудових успіхів робочого класу та селянства. Згодом, коли в країні почався стаханівський рух, перед мистецтвом ставили аналогічні вимоги. Творчість планувалася, як й усі інші сфери громадського життя (промисловість, сільське господарство). Приміром, планувалося створення шедеврів. Так, у постанові ЦК ВКП (б) про репертуар драматичних театрів 1946 р. говорилося про обов'язок кожного окремого театру ставити щорічно два-три нових «високоякісних з ідейної й художньої точки зору вистав на сучасні теми». Планувалися не лише шедеври. Максим Горький, виступаючи на I з'їзді письменників, навіть заявив про можливість планування «випуску» письменників різного рівня таланту: «...Заплануємо 5 геніальних і 45 дуже талановитих. Я думаю, що на першому етапі цього до-сить» [2, с. 719].

Отже, держзамовлення як принцип існування мистецтва в культурі соціалістичного тоталітаризму визначав стратегічні цілі й межі творчості. У реальному художньому процесі ці межі були прокреслені чітко й однозначно. Це виявилось в розумінні права митця на свободу художньої творчості, яку система соціалістичного тоталітаризму інтерпретувала по-своєму. Безперечно, стратегія партійно-державного управління художньою культурою – це певна трансформація відомих форм тоталітарного диктату. Адже головною метою партійно-державного керівництва було перетворення художньої культури на органічну частину «партійної справи», в один із засобів ідеологічної, політичної освіти й виховання народу.

За останні роки ситуація в Україні змінилася кардинально. Ці трансформації знайшли відбиття і в художній культурі. Замість тотального партійного керівництва та державного контролю над культурою сформувалась ситуація практичного самоусунення (окрім фінансового) й невтручання держави у внутрішні справи культури. На зміну жорсткій ієрархії й непохитності культурних цінностей, вивірених з точки зору комуністичної ідеології, прийшли соціокультурний плюралізм та безліч незалежних світоглядних й творчих сутностей.

Література

1. Голомшток И. Н. Тоталитарное искусство. Москва : Галарт, 1994. 295 с.
2. Горький М. О литературе. Литературно-критические статьи. Москва : Советский писатель, 1955. 902 с.
3. Ленин В. И. Партийная организация и партийная литература. Полное собрание сочинений. Т. 12. С. 99-105.
4. Нікітенко К. Культура і суспільство: конфлікт між тоталітарним і особистим (на прикладі доби сталінізму). Вісник Львівської національної академії мистецтв. Серія: Культурологія. 2016. Вип. 29. С.12-26.
5. Творческий отчет писателя Н. А. Островского. Известия ЦК КПСС. 1989. №8. С. 213-222.
6. Фейхтвангер Л. Москва 1937 года. Российский ежегодник. №89. Вып. 1. С. 213-248.

УДК 94(477: 438):351.851:37.014(=161.2)] «1940/1944»

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ В РОЗБУДОВУ МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНЦІВ У ГЕНЕРАЛЬНІЙ ГУБЕРНІЇ (1940–1944 РР.)

Альона Тронь-Радомська,

*аспірантка кафедри історії світового українства історичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Стаття присвячена репрезентації діяльності Українського центрального комітету у Генеральній губернії щодо створення навчальних закладів у контексті забезпечення права на освіту українців в умовах нацистського окупаційного режиму.

Ключові слова: Український центральний комітет, освіта, Генеральна губернія, Друга світова війна, Закарзоння.

The article is devoted to the representation of the activities of the Ukrainian Central Committee in the General Government in the establishment of educational institutions in the context of ensuring the right to education of Ukrainians under the Nazi occupation regime.

Keywords: Ukrainian Central Committee, education, General Government, World War II, Trans-Curzon Territories.

Освітні можливості для українського населення після встановлення німецького окупаційного режиму на території Закарзоння та Галичини стали одним із першочергових питань у діалозі національних комітетів і офіційної влади новоствореної Генеральної губернії (ГГ). Перспективи та плани щодо вирішення означених проблем засвідчили резолюції Українського культурно-освітнього з'їзду 16–17 березня 1940 р. в Кракові [5, с. 21]. Робота шкільних референтів, згідно резолюцій з'їзду, орієнтувалась на викорінення польського впливу, заснування якомога більшої кількості власне українських виховних і навчальних закладів, організацію професійної педагогічної підготовки кадрів. Заборона нацистами діяльності «Українського педагогічного товариства», «Рідної школи», «Української захоронки», які, головним чином, відповідали за створення та діяльність дошкільних закладів і шкіл українців у міжвоєнний період, означало можливість такого роду діяльності виключно в рамках легальних українських допомогівих комітетів та Українських освітніх товариств (УОТ), робота яких з липня 1940 р. координувалася Українським центральним комітетом (УЦК). Дана розвідка покликає, спираючись на масив архівних документів, мемуаристики та історіографічних джерел, висвітлити роль УЦК в розбудові системи українських навчальних закладів для українського населення в Генеральній губернії.